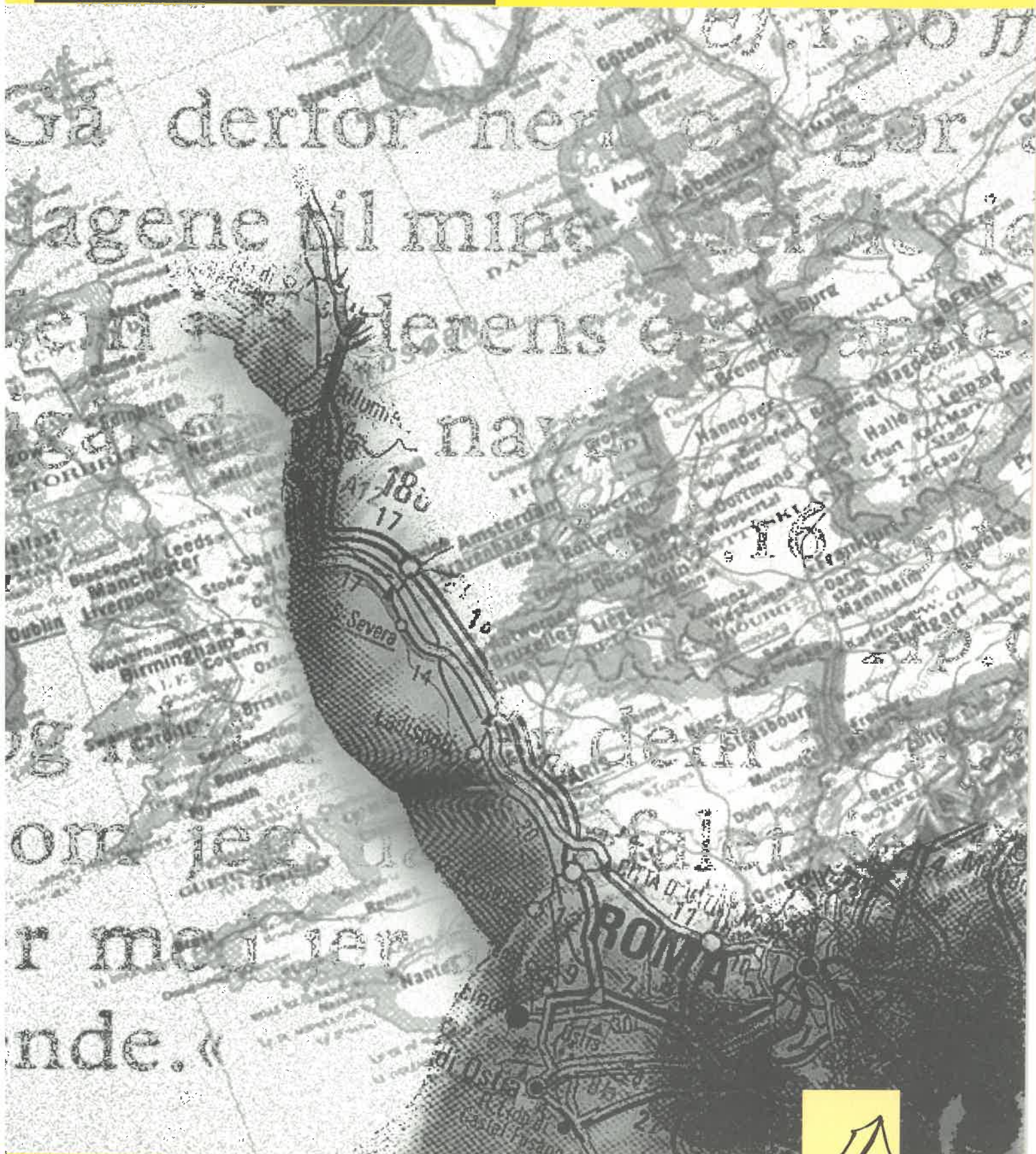

Kirkens UNDERVISNING

1
1999
marts

TEMA: Kristendommens vej gennem 2000

Indhold

Kristendommens vej igennem 2000 år 2

Da kristendommen var barn 3

Af højskoleforstander
Henning Nørhøj

Kristendom og nyreligiøsitet i oldtiden 7

Af højskoleforstander
Henning Nørhøj

Lad livet gro 13

Studiehæfte

Korset i kunst og forkyndelse 16

Af lektor P.C. Overgård

Anmeldelser 21

Internettet 23

Forsideillustration: Birger Holmgaard
Johansen, Thorsager.

Kristendommens vej igennem 2000 år

Selv om runde tal og jubilæer kun er menneskeskabte cifre, der kun har den betydning, vi selv tillægger dem, kan de som bekendt være anledning til nyttige overvejelser over det forgangne og det kommende. Hvem er jeg lige nu, og hvad af det gamle kan jeg bruge – og på hvilken måde?

I "Kirkens Undervisning" vil vi, foranlediget af det kommende årtusindskifte, rette opmærksomheden mod centrale perioder i kirkens totusind-årige historie og spørge: hvad er så vigtigt af det, der foregik, at vi vil bruge tid og energi på at bringe erindringer og indsigter fra disse perioder videre?

I kirkens undervisning har kirkehistorien længe spillet en meget lille rolle. Vi er tilbageholdende over for at bruge store medrevende fortællinger om kirkehistoriske hovedskikkelser og begivenheder. Kirkehistorien overlades til fagfolk, der borer sig ned i hver deres speciale. Nøjagtig som det har været – og ofte stadig er – tilfældet med Bibelen.

Men en reaktion har været i gang længe. Bibelen kan læses med andre metoder end den historisk-kritiske. F.eks. ved at se Bibelen som et stykke sammenhængende litteratur, en religiøs og kulturel kode for den vestlige verden. Og Bibelen formidles i skole og i kirke igen som fortælling, med større frimodighed, end det længe har været tilfældet.

Så hvorfor ikke på samme måde lade kirkehistorien leve – ved at se sammenhænge og mønstre, ved at trække centrale personer og begivenhedsforløb frem, fortælle, formidle og bruge dem?

Det er nu engang en pædagogisk tommelfingerregel, at vi først kommer til virkelig forståelse af os selv, når vi formidler det, vi anser for væsentligt, til andre. Vi tror ofte, at det er forståelsen, vi

skal kommunikere videre. Men det er kommunikationen, der giver forståelse, til både afsender og modtager.

Og hvad er mere kommunikerende end netop beskæftigelsen med mennesker og de begivenhedsforløb, de er med i? F.eks. de centrale kirkehistoriske skikkelser og det, der skete omkring dem?

I redaktionen har vi valgt at pege på fire afgørende perioder, der har gjort os til den slags kristne, vi er (og dermed har vi naturligvis også sagt noget om os selv!):

1. Oldkirken: Da kristendommen var barn – mødet med nye kulturer og med statsmagten, udbredelsen i "Europa".

2. Middelalderen: da kristendommen kom til Danmark.

3. Kristendommen og reformationen.

4. Kristendommen og den danske grundlov.

For hver epoke vil vi bringe en introduktion og derefter give eksempler på, hvordan epokerne kan bruges i forskellige pædagogiske sammenhænge – for konfirmander, i skolen, i voksenundervisning.

I dette første nummer giver Henning Nørhøj en introduktion til perioden, samt skriver om "kristendommen som barn" og kristendommens forhold til nyreligiøsitet. P. C. Overgaard følger op med forslag til, hvordan den første kristne epoke kan formidles gennem kunst og der inddrages samtidig eksempler fra nutidig dansk kunst. Desuden er der forslag til gruppearbejde med temaet: De første kristne menigheder og deres særpræg.

Lektor Finn Rosenberg

Da kristendommen var barn

Det kan være svært for os i dag, at forestille os at der har været en tid, hvor kristendommen ikke var den altdominerende religion. Det er dog værd at huske på, at det at være kristen ikke altid har været gratis. Kristendommen var lige fra sin start i kamp mod både ydre og indre fjender. Og måske var det de indre fjender, der var de farligste.

**Af højskoleforstander
Henning Nørhøj**

Hvordan og hvornår kirken egentlig blev til kan der ikke gives en ordentlig historisk redegørelse for. Vi kan kun konstatere, at det var påskebudskabet, der sammen med pinsebegivenheden var grundlaget for kirkens tilblivelse.

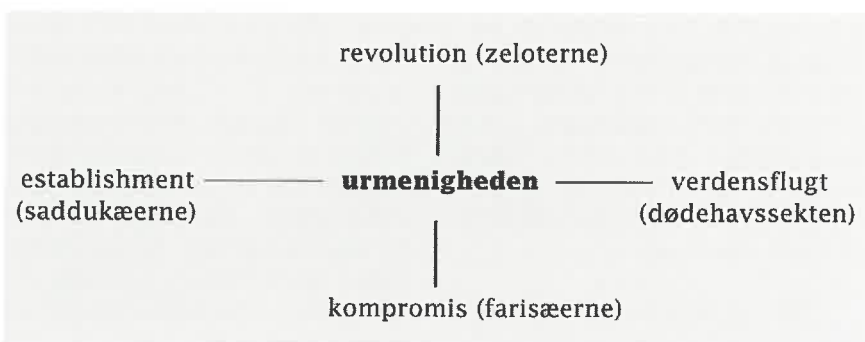
Det er Apostelens gerninger, der er vores hovedkilde til kirkens allerførste tid. Ifølge dette skrift blev de første kristne grupper betragtet som en jødisk sekt i lighed med farisæerne og menigheden i Qumran. Men i modsætningen til de jødiske sekter var de kristne åbne ud mod det jødiske samfund. I Jerusalem ventede de, at Gudsrigets ville komme inden for kort tid. Som det hedder i ApG 2, 42-47 holdt man fast ved apostlenes lære, man holdt måltid sammen og man blev optaget i menigheden gennem dåben. Det var imidlertid forventningen om Messias' nære komme, der skabte modsætning til jødedommen.

Den kristne kirke kom hurtigt til at omfatte de såkaldte diaspora-jøder, dvs. jøder som havde deres hjemsted og kulturelle baggrund i den græsk-romerske verden udenfor Palæstina. *Stefanus*,

som blev den første kristne martyr, er eksemplet på, at kristendommen nu begyndte at bryde ud af den jødisk-nationale begrænsning. Mere og mere så man sig selv som et nyt folk med en stærk menighedsbevidsthed, hvilket adskilte kristendommen fra de talrige forløsningsreligioner og det romerske imperiums egen officielle religion med syntesen af græske og romerske guder, samt kejserdyrkelsen.

I ApG. kap 8-11 beskrives, hvordan den første menighed føres frem til en anerkendelse af, at evangeliet også skulle gives til ikke-jøder. Men alligevel var krisen uundgåelig. og der hører til Paulus' afgørende indsats at godtgøre alles lige adgang til dåb og indlemmelse i kirken udenom jødedommen.

Den tidlige kristendoms særpræg var en universalisme nøje knyttet sammen med det historiske udgangspunkt: Jesu liv, død og opstandelse. Med Jakob, Jesu brors, henrettelse i Jerusalem og Peters og Paulus' henrettelse i Rom i begyndelsen af 60'erne er kristen-

Paulus bliver omvendt. Hans missionsrejser var den væsentligste faktor i udbredelsen af kristendommen til Europa.

dommens tidligste fase, *den apostolske tid* ved at være nået til en afslutning.

Den efterapostolske tid.

Den hellenistiske kultur, som prægede Middelhavsområdet, var synkretistisk. Gamle, klassiske religioner blev genoplivet og omformet og smeltet sammen med nye religioner.

Kristendommen blev først og fremmest et irritationsmoment pga. sin eksklusivitet. Den var international, og ville ikke være en løge eller forening. Den gjorde krav på at være den eneste sande religion og et *folk*. Den kristne kirke måtte nødvendigvis komme i en konflikt med det romerske imperium, der forstod sig selv som en ramme omkring en multireligiøs kultur. Og indadtil måtte kirken kæmpe mod synkretismens indtrængen i kristendommen selv. Dette sidste førte især til en hård kamp mod den gnostiske tolkning af det kristne frelsesbudskab.

I den efterapostolske tid er kristendommens centrum flyttet fra Jerusalem og Antiokia til Rom og Efesus. Kristendommen trænger længere mod øst igennem den sy-

riske ørken. men først og fremmest har kristendommen succes i Lilleasien. Håndskriftsfund viser eksistensen af en ægyptisk kirke, der for alvor gør sig gældende tæt op mod år 200. Imidlertid er det den romerske menighed, der får en ledende stilling i den tidlige kirke. Kirken etablerer sig nu for alvor i denne verden. Den første menigheds hektiske genkomstforventninger er i aftagen, hvilket tydeligt fremgår af den samling skrifter fra første halvdel af det 2. århundrede, som vi kalder *de apostolske fædre*. Man bygger fortsat på apostlenes lære og en afhængighed af de jødiske traditioner er også tydelig. Med menighedernes vækst kommer så en række moralske og sociale problemer, som skal løses.

Der er ikke egentlige kirkebygninger. De kommer først til i det 3. århundrede. Embederne derimod begynder nu at struktureres med biskop, ældste og diakoner.

Teologien bliver til.

I kampen mod især gnosticismen, men også

i forsvaret overfor de romerske myndigheder bliver *teologien* til. Teologi er netop en redegørelse for kristendommens indhold og en begrundelse for dens forhold til andre livsforståelser.

En ny generation af kristne forfattere træder frem fra midten af 2. århundrede. Det er de såkaldte *apologeter*. Det er deres fælles træk, at de forsvarer kristendommen. Justin f.eks. understreger overfor hedningeverdenen, at kristendommen er den sande filosofi. Kristus er sandhedens lærer. En særlig farer synes *gnosticismen* at være, fordi denne religiøse strømning nåede langt ind i menighedernes rækker – ikke som en modstand mod kristendommen, men som en omtolkning af den, der iøvrigt kom til udtryk i en række evangelieskrifter ved siden af dem

Det tog tid for den romerske biskop at overbevise sine kollegaer om at Roms pave var kirkens førstemand, men som det ses af portrættet af pave Innocens X lykkedes det.

men var i realiteten en forbudt religion. Det var risikabelt at være kristen, men egentlige systematiske forfølgelser af de kristne var dog undtagelsen.

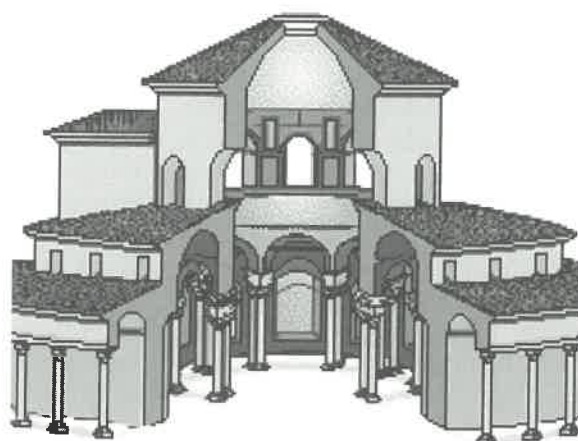
vi kender fra Ny Testamente. *Irenæus fra Lyon* (d. år 200) er den første teolog, som nævner de skrifter, som anses for at være de normative, og som netop udgør den største del af vores Ny Testamente.

Med de to store teologer fra Aleksandria, *Klemens* og *Origenes* fra det 3. århundredes begyndelse får vi en systematiske fremstillinger af kristendommens indhold. For Origenes' vedkommende er der tale om at give et svar på gnosticis- mens spekulationer. Kristendommen blev nu udtrykt i en form, som stod på højde med det bedste i tidens filosofi.

Kristendommen var lige fra sin fødsel i kamp mod ydre fjender. Den blev anset for en latterlig overtro. Folkelige tumulter rettet mod de kristne førte ofte til den romerske statsmagt indgreb. Kristendom-

men var i realiteten en forbudt religion. Det var risikabelt at være kristen, men egentlige systematiske forfølgelser af de kristne var dog undtagelsen. De kristnes situation i det romerske imperium er at sammenligne med jødernes i det kristne Europa i middelalderen. Man kunne udsættes for chikanerier, økonomiske repressalier, tortur og henrettelse.

Det er først omkring år 200, da Romerriget står både militært og økonomisk svagt, at man for alvor bemærker de kristnes manglende solidaritet med statsmagten. Denne manglende solidaritet mener man at se i de kristnes hang til martyriet og genoplivelse af genkomstforventningerne. Fra begyn-

Basilikaen blev den foretrukne kirkearkitektur i den tidlige oldkirke.

Rafaels „Skolen i Athen“, hvor man ser Platon og Aristoteles gående i midten af billedet. Den førstnævnte peger opad mod de evige ideer, den sidstnævnte mod jordens konkrete virkelighed. Begge filosoffer har øvet stor indflydelse på den vestlig kristendoms teologiske udvikling.

delsen af det 3. århundrede prøver de romerske kejsere at give imperiet et nyt religiøst grundlag gennem en samling om en højeste gud. Kejser Decius beordrer således i år 250 alle imperiets borgere til at ofre til statens guder. Målet var tydeligt nok at ramme den kristne kirke.

Mange kristne gav efter for de romerske myndigheder – andre valgte martyriet. Biskop Cyprian af Karthago skriver, at ”størstedelen af menigheden i Karthago faldt”. Spørgsmålet om holdningen til de frafaldne førte til splittelser i den unge kirke.

Den sejrende kirke

Med 300-tallet har kirken efter forfølgelserne slået sin position fast. Den var nu godt på vej til at blive en kejserlig kirke. Den var

kommet frelst gennem forfølgelserne, hvilket slås fast af *Euseb af Cæsarea*, der skriver den første kirkehistorie siden Apostlenes Gerninger. Hans kirkehistorie er skrevet til kejser Konstantins ære. Den Konstantin, som gjorde kristendommen til rigsreligion. Kirken var nu udbredt til alle rigets provinser, ja rakte langt ud over dets grænser. Den udgjorde nu en stærk organisation med forskellige grader af gejstlige med hver deres funktioner. Synoder (rådsforsamlinger af biskopper) forestod kirkens styrelse og i rigssynoden var det kejseren selv, der førte forsædet. Heroverfor gjorde Roms biskop i stadig højere grad sin lederstilling gældende for hele kirken.

Der blev nu stillet krav om præsters cølibat. Fremhævelsen af faste og bøn og gode gerninger spillede en stadig større rolle i den

kristne formaning. En sakramental forståelse af dåb, nadver og bod voksede frem. Overfor denne stærke kirkelige organisation, dens helligende kræfter og sikring af det evige liv gennem deltagelse i dens gudstjeneste og dens teologiske tænkning, formåede hedenske religiøsitet ikke meget. En voldsom tilstrømning i det 4. og 5. århundrede blev konsekvensen af kirkens nye magtstilling i Romerriget. Romerriget havde nu fået sit åndelige grundlag og teologi og politik vævedes sammen.

Kristendom og nyreligiøsitet – i oldtiden

Et undervisningseksempel

Som en slags fortsættelse af den foregående artikel følger her en udfoldelse af forholdet mellem kristendom og moderne nyreligiøsitet. Udgangspunktet er den store teolog Origenes fra det 2. årh., der tog kampen op mod datidens religioner. Ironisk nok, endte han med selv at blive fordømt som kætter. Artiklen giver et overblik over religiøse tendenser dengang som nu.

**Af højskoleforstander
Henning Nørhøj**

Artiklen er i sig selv ment som baggrundsstof for en studiekreds om det religiøse miljø, som omgav den tidlige kirke.

Det vil være oplagt at arbejde med en sammenligning mellem kristendommens vilkår dengang og nu.

Hvilke ligheder var der mellem datidens religiøse supermarked og nutidens?

Hvordan skal kirken gå i dialog med sine religiøse omgivelser?

Eksemplet med Origenes rejser spørgsmålet, hvor langt man kan gå ind i en religions univers og bruge dets begrebsverden uden at sætte evangeliet til.

Kristendommens møde med nyreligiøse strømninger er ikke af ny dato. Kirken var allerede i sin barndom stillet overfor udfordringen fra et multireligiøst samfund. Den religiøsitet og kultur, der prægede det romerske imperium i kirkenes første århundreder kalder vi *hellenismen*.

Det moderne begreb *hellenismen* er en betegnelse for den sammensmeltning af græsk og orientalsk (og især jødisk) kultur og religion, som i århundrederne efter Aleksander den Store (336-323) skabte den nødvendige forudsætning for kristendommens fremkomst. Den græske og den jødiske kultur skabte og udgjorde altså væsentlige dele af det univers, som kristendommen blev til i.

Vigtige tendenser i tidens religiøse liv

a. Nydannelser Traditionel kult og mytologi præges af adskillige nye træk. Det gælder både de traditionelle græske guder som de

orientalske. De tillægges nye egenskaber. Der sker en kosmologisering og univeralisering af de religiøse idéer om de traditionelle guder.

b. Synkretisme. Til de nye træk hører ikke mindst synkretismen, dvs. sammensmeltningen af vestlige og østlige religiøse elementer. Ikke blot breder en række orientalske religioner sig mod vest. Det gælder Isis- og Osiris, Kybele-Attis og Mithras-kulterne, samt jødedommen og kristendommen. Under denne udvikling præges de både af vestlig kultur og af andre religioner og guddomme.

Man kan også hævde, at der foregår en synkretisme i de vestlige religioner.

c. Tendenser til universalisme, kosmologisering og monoteisme. er de næste vigtige træk i tidens religiøsitet. Store guddomme synes at tage til i styrke, hvilket er indlysende for Zeus' vedkommende. Den udbredte synkretisme i hellenistisk-romersk tid synes således i nogen grad at følges med en bemærkelsesværdig tendens, der består i enkelte guders vækst til en unik universel og kosmisk status - og dermed har vi altså også en tendens til monoteisme. Hermed følger også konsekvent nok en tendens til mission. Eksempler her er kristendommen og den hellenistiske jødedom.

d. Individualisme og oplevelse. Den enkeltes valg og afgørelse slår også igennem i denne tid. Det er det enkelte personlige valg at søge indvielse i Eleusis- eller Isis-mysterierne. Det er også det enkelte menneske, der hos Josefus vælger, hvilken retning i jødedom-

men det vil følge, og som således omvender sig til jødedommen. På samme måde er det enkeltpersoner som Paulus og senere Justin og Augustin, der omvender sig til Kristus.

Denne individualisme hænger sikkert sammen med den hellenistiske verdens grænseløshed og de mange store byers dannelse. Den er forbundet med opbruddet af mange statiske, overskuelige og trygge småsamfund og mange menneskers derpå følgende rejser ud i den nye vide verden og til nye store byer, hvor der ikke i forvejen eksisterede noget naturgivet fællesskab. Individualismen i tidens religiøsitet må formodentlig forstås på baggrund af den oplevelse af usikkerhed og utryghed, som det enkelte menneske her mødte, og den længsel efter fællesskab og tryghed, som udsprang heraf. Herved opstod der et psykologisk behov for tryghed og „frelse“, som kunne imødekommes i periodens talrige foreninger og religiøse sammenslutninger.

e. Længsel efter det hinsidige. Religionerne i denne periode er dernæst præget af en utilpashed ved livet, af angst for døden og af længsel mod en anden verden.

f. Allegorisering vil sige forskellige former for overført og sym-

Konstantin den store ca. 274-337. Han gjorde kristendommen til officiel statsreligion.

Aleksandria fortolket filosofisk. Det sammen skete i Filons arbejde med Gammel Testamente.

Til tidens religiøse liv hører de traditionelle religioner. Først og fremmest gælder det den græske religion. Den græske mytologi og dens gudeverden lever videre i hellenistisk tid med guder som Zeus, Hera, Athene, Apollon mv. Noget lignende kan konstateres i Rom, Lilleasien, Syrien, Palæstina, Ægypten og andre egne af det østlige Middelhav. Hvor vi end vender blikket hen, træffer vi på de „gamle“ guder fra tiden før Aleksander.

Mithras-kulten er egenartet. Den har et vanskeligt lokalisérbart udspring i Persien, og dens udviklingshistorie er næsten umulig at følge. Pludselig træder den i slutningen af 1. århundrede e. Kr. frem i Rom og Italien, hvorfra den i det 2. århundrede udbreder sig overalt i den vestlige del af det romerske imperium, mens forekomsten i den østlige del af Middelhavet er langt svagere.

Kulten har været forbeholdt mænd - især fra den romerske administration og hæren. Indretningen af mitræerne viser tydeligt, at fælles sakramentale måltider må

bolskfortolkning af traditionel mytologi og litteratur. Homer og Hesiod blev af lærde i

have spillet en central rolle i kulten. Disse helligdomme er indrettet således, at de minder om underjordiske klippehuler, der samtidig er udstyret som spiserum. Indvielsen foregik tydeligt i syv trin (mitræet i Ostia). 7-tallet er måske forbundet med de 7 planeter.

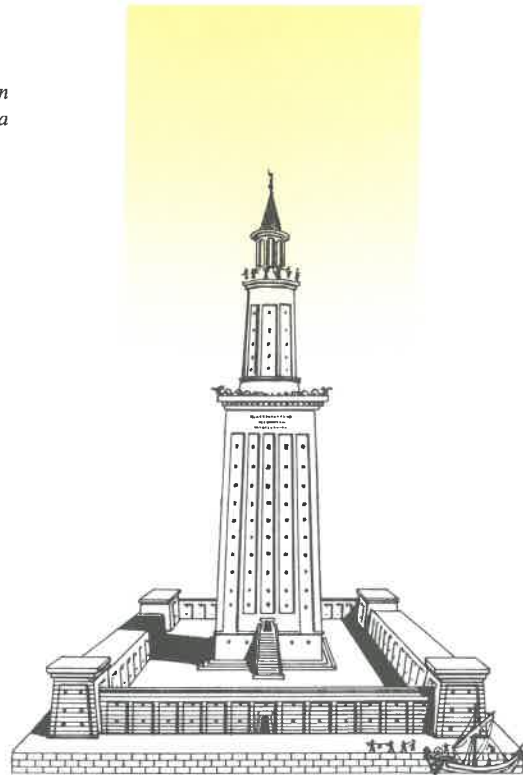
Herskerkulten hører også med i det brogede billede af hellenistisk religiøsitet. Herskerkulten går ud på, at rigets indbyggere indretter templer for herskeren, hvori statuer og billeder af ham og hans familie opstilles på samme måde som i de øvrige templer. Foran templerne opstiller man altre for herskeren på hvilke der ofres samme type ofre som til guderne. Romerske kejsere krævede undertiden - især i krisesituationer - dyrkelsen af deres billede håndhævet. I Johannes åbenbaringsbog afspejler denne kejserdyrkelse sig i forfølgelserne af de kristne menigheder i Lilleasien, der tydeligt nok nægter denne dyrkelse af den daværende kejser Domitian i begyndelsen af 90'erne.

Det er dog først og fremmest *gnosticismen* og *den gnostiske tolkning* af kristendommen, som blev udfordringen til den tidlige kristendom.

Gnosis er et græsk ord, der betyder „erkendelse“, og **gnosticisme** som religion eller religiøs strømning betegner en form for religiøsitet, hvor man lægger særlig vægt på „erkendelse“ som menneskets vej til det religiøse mål, der i reglen bestemmes som en eller anden form for udfrielse eller frelse, i reglen fra denne verden.

Byen Alexandria blev grundlagt af Alexander den Store 322 f.Kr. Aleksandria var berømt ikke blot for fyrtårnet, men måske især for sit for datiden enorme bibliotek, der rummede op til 700.000 bind. Ikke sært at datidens store ånder valfartede dertil.

Gnostiske religiøse strømninger var i reglen **esoteriske**. Dvs. de levede i mindre lukkede grupper, hvor de delte deres „erkendelse“ med hinanden og holdt den skjult for de udenforstående. De øvrige grundlæggende træk i gnosticisismen bestemmes ofte som **dualisme** og **askese**. Hertil kommer en **allegorisk** tolkning af GT og andre hellige skrifter som forestillingen om **demiurgen**. Alle disse træk hænger sammen.

Til grund for dem alle ligger en følelse af ikke at høre til i denne verden, som anses for ond og gudfjendtlig. Verden opfattes ikke som skabt af Gud, men af den onde skabergud, som gnostikerne iden-

tificerer som den „verdensbygger“, som hos Platon betegnes som „demiurgen“. Ifølge gnostikerne hører menneskets egentlige jeg ikke hjemme her, men i en helt anden verden, nemlig Guds rent åndelige verden.

For gnostikerne er det menneskets væsentligste opgave at erkende såvel sin egentlige oprindelse og sit sande tilhørssted som sin nuværende faldne tilstand. I kraft af denne erkendelse vil mennesket overvinde bundetheden til denne verden og dermed overgangen til sit oprindelige gud-

dommelige hjem.

Gnosticisismen er således præget af flere former for dualisme, dels modsætningen mellem Gud og verden, dels modsætningen mellem menneskets egentlige jeg og dets kropslige jeg, som hører den onde verden til.

Selvstændige gnostiske skrifter er der først tale om fra det 2. århundrede, hvortil hører den samling som blev fundet i Nag Hammadi i 1945. (Se ill. „Den gnostiske kosmologi“).

Den gnostiske kosmologi:

Gud

PLEROMA
englene

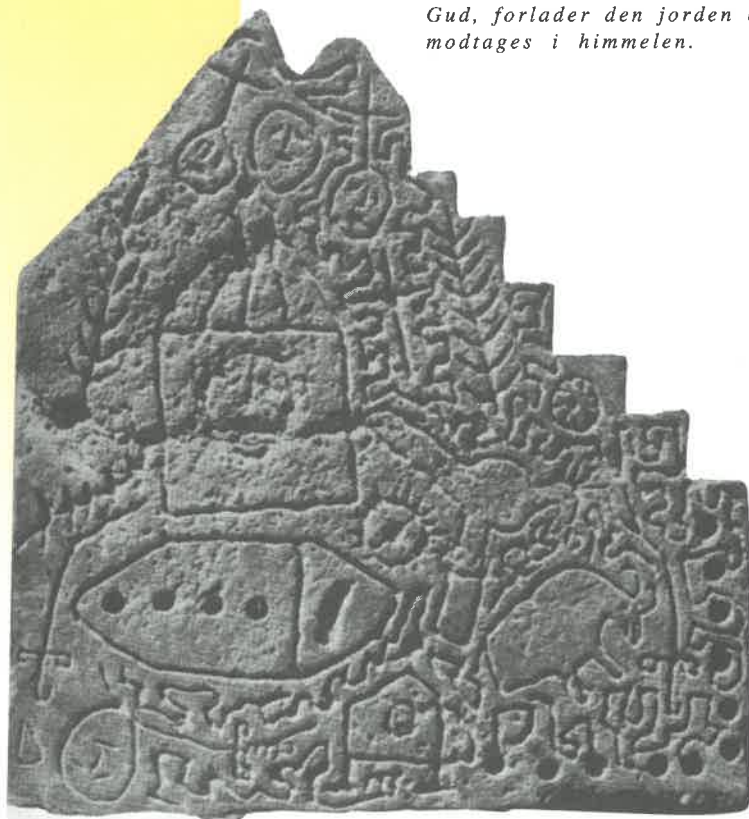

Den skabte verden (af Demiurgen):
Mennesker og dyr, den fysiske verden

Hvor gnostiske tanker smeltede sammen med kristendommen blev Jesus den LOGOS fra Gud, som skulle oplyse mennesket om dets sande hjem. Thomasevangeliet, som blev fundet i Nag Hammadi, lader ikke Jesus for alvor være et historisk menneske af kød og blod, men fremstiller ham som et tidløst væsen. Bag Thomasevangeliet står utvivlsomt gnostiske kredse fra 2. århundrede e. Kr.

Den syriske gravsten fra 300 f.Kr. viser, hvordan man i følge gnostisk lære stiger i erkendelsen. Når sjælen opnår erkendelse om Gud, forlader den jorden og modtages i himmelen.

Origenes – dialog med gnosticismen.

En af de største teologer i oldkirken, som tog kampen op mod de hellenistiske religioner og frem for alt gnosticismen, var Origenes fra Aleksandria.

Origenes blev født i 185 i Aleksandria i en kristen familie. Under kristenforfølgelser i 202 mistede han sin far og måtte som familiens ældste sørge for de øvrige. For at klare sig valgte han at blive lærer – ligesom faren havde været det. Han underviste i datidens hedenske digtere og historikere. Han gik til forelæsninger hos tidens mest berømte nyplatoniske filosof, Ammonius Sakkas – i øvrigt sammen med den senere så berømte filosof, Plotin. Ved en sammenligning mellem Plotins og Origenes skrifter kan man se de samme spørgsmål behandlet.

Imidlertid var det den teologiske undervisning, som optog ham mere og mere. Han fik indbydelse til flere byer og førte et omfattende

de rejseliv. Således besøgte han i 212 menigheden i Rom. I 215 blev han indbudt af kejserens statholder i provinsen Arabien. Da der på denne tid udbrød forfølgelser af de kristne under kejser Caracallas, flygtede han til Palæstina, hvor han fik en hjertelig modtagelse. På opfordring af Aleksandrias biskop vendte han tilbage til sin undervisningsvirksomhed i byen. I 231 slog han sig ned i Cæsarea i Palæstina, hvor han blev præsteviet og i øvrigt grundede en skole med et omfattende bibliotek. Origenes døde i 250 i Palæstina.

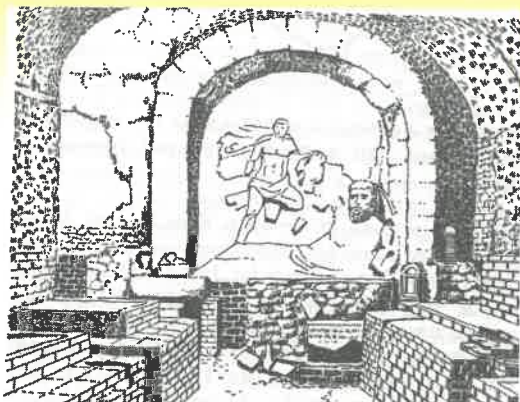
Aleksandria havde på Origenes tid et indbyggertal på ca 1 mill. Byen var grundlagt i 332 f. Kr. af Aleksander den Store. Den havde ikke bare udviklet sig til en stor handelsby, men også til et supermarked for tidens mange kulturer og religiøse strømninger. Her fandt man Mithraskult. Semitisk kulturer mødtes med ægyptisk mytologi og kult. Ind i det hele var vævet hellenistisk kultur og platonisme. Hertil kom den unge kristendom,

filosofiske skoler som nypythagoræere, middelplatonisme og den særlige aleksandrinske nyplatonisme med Ammonius Sakkas og Plotin som lærere – og så ikke mindst gnosticisme. Byen rummede store biblioteker. Stort set alt, hvad der var skrevet i antikken, var repræsenteret i Aleksandrias biblioteker.

Konfrontationen og påvirkningen fra gnosticismen var på Origenes tid netop på sit højeste. For Origenes stod det da også klart, at kristendommen ikke kunne forkyndes uden hensyntagen til den religiøse situation – især den gnostiske påvirkning.

Midt i den forvirrede kultursituation fastholdt Origenes kirkens tradition og trosregel og de kanoniske skrifter. Vi må regne med, at hans undervisning er søgt af folk med filosofisk interesse – både kristne og ikke-kristne, der havde kendskab til mysterieligionerne eller var gnostikere. Undervisningen har sikkert bestået i en modstilling af kristendommen med de forskellige filosofiske og religiøse systemer især med henblik på verdens- og gudsopfattelsen, samt menneskesynet. Endelig har jøder også deltaget i undervisningen, hvilket har tvunget Origenes til at gøre skillelinien mellem jødedom og kristendom klar.

I sit hovedværk *Peri Archon* ("Om det vigtigste") er det især de gnostisk og filosofisk skolede, han tager hensyn til i redegørelsen for Gud og hans væsen.

Mithrastempel, hvor mænd har holdt rituelle måltider sammen.

Hovedtræk af Origenes lære

Bibelfortolkning

Metoden er den åndelige fortolkning – også kaldet den *allegoriske*. I denne fortolkning skelnes mellem bogstav og ånd, sådan at der er en dybere (åndelig) mening bag bogstavet. F.eks. udlægger han lignelsen om Den barmhjertige Samaritanen således:

Den overfaldne = hele menneskeheden

Rejsen fra Jerusalem = slægtens udgang af Paradis

Røverne = djævelen og hans engle
Præsten og levitten = loven og profeterne

Samaritanen = Jesus

Herberget = den kristne kirke

Samaritanens bortrejse = Jesu himmelfart

Værten i herberget = Helligånden

De to denarer = dåben og nadveren

Gudsopfattelse

Gud er det højeste åndelige væsen. Han er totalt forskellig fra den materielle verden. I sin godhed har Gud skabt verden.

Kristus

er Logos (ordet), som er fra evighed af og af samme væsen som Faderen, men undergivet denne.

Faldet

Blandt de åndelige væsener har der fundet et fald sted. De åndelige væsener er blevet til fornuftige (rationale) væsener: engle, men-

Træet viser hvordan ny-religiøsitet udspringer af de fire hovedreligioner. De nye religioner, som optræder i Vesten har lånt fra hovedreligionerne uden smålig skelen til hvor de tog det fra. (Kilde: „Den ny dialog“).

KUNDSKABENS TRÆ PÅ GODT OG ONDT!

Kristendom Buddhisme Hinduisme Okkultisme

nesker, dæmoner.

Den synlige verden er blevet til som et resultat af dette fald for at opdrage og rense mennesket. Den synlige verden har altså en værdi som det sted, hvor denne opdragelse af mennesket finde sted.

Frelsen

Frelsen er menneskets tilbagevenden til Gud og forening med Gud. Logos, Kristus bringer frelsen gennem sin opdragelse og oplysning af mennesket.

Frelsesvejen:

Sjælen som er bundet i mørke, hører evangeliet.

Sjælen ser nu vejen tilbage til Gud.

Efter døden og opstandelsen begynder renselsen af sjælen og sjælen stiger gennem denne renselse op til Guds verden.

Alle sjæle (onde og gode, troende og vantro) skal gennem denne renselse – indtil Gud "bliver alt i alle."

Med den såkaldte *apokatastasislære*, dvs. læren om altings genoprettelse og alles endelige frelse, prøver Origenes at løse problemet vedrørende forholdet mellem kristendommen og religionerne.

Er der kun frelse i kristendommen? Eller har de andre religioner også en frelsesvej?

Origenes lære om sjælens forudeksistens og alles frelse blev senere fordømt af kirken.

Fra "Syvende prædiken over Josvabogen":

Jeriko lægges i ruiner ved hjælp af præsternes horn. I det øjeblik hornene gjaldede, sank ringmuren nemlig sammen.

Vi har allerede tidligere sagt, at Jeriko står for den nuværende verden. Det er dennes kraftige fæstningsværker, vi ser ødelagt af præsternes horn. De stærke fæstningsværker, der tjente denne verden som mure, var afgudsdyrkelsen, spådomskunsternes bedrag udført af dæmonernes list, fugletydernes, spåmændenes og stjernetydernes indfald – alt det, som denne verden omgav sig med som vældige mure. Endvidere forstærkedes den med filosofernes forskellige lærebygninger og de ypperligste udsagn fra den lærde skole som med høje og stærke tårne.

Men efter at vor Herre Jesus Kristus er kommet – han, hvis komme Nuns søn tidligere var et billede på – sender han sin præster, apostlene, der bærer de drevne horn, nemlig forkyndelsens herlige og himmelske lære.

Som den første lod Matthæus det præstelige horn gælde i sit evangelium. Også Markus, Lukas og Johannes har hver især spillet på deres præstelige horn. Peter lader sig ligeledes høre på sine breves to horn. Jakob og Judas også. Dertil kommer, at Johannes også spiller på hornet i sine breve, og Lukas ved at beskrive apostlenes gerninger.

Som den sidste kommer den, der har sagt: "Thi jeg mener, at Gud har fremstillet os apostle som de ringeste", og som har ladet hornene tordne imod Jerikos mure i sine fjorten breve og helt har nedrevet alle afgudsdyrkernes krigsmaskiner og filosofernes lærebygninger.

(Fra "Alle vort livs mysterier". Oldkirkelige prædikener i oversættelse. Forlaget ANIS 1992)

Lad livet gro

- gruppearbejde ud fra de tidlige menigheds situation

Artiklen hér er venligst "udlånt" fra Det økumeniske Fællesråds hæfte om basismenigheder i Latinamerika: "Lad livet gro". At sammenligne basismenigheder fra Latinamerika med de tidlige husmenigheder i Rom, Korinth m.fl. er selvfølgelig dristigt, men vi mener, at deres situation minder på mange områder om hinanden. Artiklen kommer med forslag til et gruppearbejde, hvor udgangspunktet er de første kristne menigheds konkrete problemer og diskussioner.

På den tid, hvor kristendommen slog rod i Europa var den en ung religion, der nærmest var usynlig i samfundet – i hvert fald hvad det ydre angik. Men kristendommen stod for voldsomme ændringer i menneskers liv, ikke mindst derved, at hvert menneske var lige for Gud og lige for hinanden i menigheden. Her var der ikke forskel på herre og slave, kvinde og mand. Derved skabte kristendommen forandringer i de første kristnes liv og de forandringer har givet virket både inspirerende og provokerende på omverdenen. Menighederne har været et livsfællesskab - små fællesskaber, hvor mennesker mødtes til bibellæsning, gudstjeneste og undervisning. De første kristne basismenigheder blev oprettet i Jerusalem, Antiochia, Korinth og Rom efter Jesu død og opstandelse ca. år 30. Paulus har gennem sine breve givet et billede af menighederne, og de tjener som inspiration og model for dette forslag til gruppearbejde med den tidlige kristendom

Del gruppen op i fire menigheder:

Der skal være mindst fire personer i hver menighed. Det første, menighedens medlemmer gør, er at sætte sig grundigt ind i sin situation ud fra det, man kan læse om den i Det ny Testamente.

Menigheden i Jerusalem kan tage udgangspunkt i flg. skriftsteder, der sammenfatter nogle af de vigtigste spørgsmål og kendetegn ved menigheden:

Ordet: Apostlenes Gerninger kap. 2,22-36; 5,28-32; 6,4-7.

Vidnesbyrd og forkyndelse: Apostlenes Gerninger kap. 2,32; 3,15.

Forkyndelse: Apostlenes Gerninger kap. 4,10; 5,30.

Vidnesbyrd: Apostlenes Gerninger kap. 4,20; 5,32.

Forkyndelse (steder): Apostlenes Gerninger kap. 5,42.

Kærlighed: Apostlenes Gerninger kap. 2,44-45; 4,32-37.

Gudstjeneste og bøn: Apostlenes Gerninger kap. 2,42; 2,46-47; 3,1.3.8; 4,24.31; 12,5; 12,12. Lukasevangeliet kap. 24,52-53.

Koordination: Apostlenes Gerninger kap. 15,2.6.7.12; 15,22; 21,18-19; 11,29-30.

Menigheden i Antiochia kan tage udgangspunkt i flg. skriftsteder:

Begyndelsen: Apostlenes Gerninger kap. 11,20-21.

Navnet: kristne, Apostlenes Gerninger kap. 11,26

Embederne: Apostlenes Gerninger kap. 13,1; 11,27.

Missionsarbejde: Apostlenes Gerninger kap. 13,2-3.

Velgørenhed: Apostlenes Gerninger kap. 11,28-30.

Gudstjeneste: Apostlenes Gerninger kap. 13,2.

Forkyndelse: Apostlenes Gerninger kap. 11,26; 15,35.

Problemer: Apostlenes Gerninger kap. 15,1-2; 15,37-40.

Menigheden i Korinth kan tage udgangspunkt i flg. skriftsteder:

Begyndelsen: Apostlenes Gerninger kap. 18,8-11; 18,18.

Nåde-gaver i fællesskabet: 1. Korintherbrev kap. 12,4-31; 14,12.

Deltagelse: 1. Korintherbrev kap. 4,20; 14,26-33.

Kristendom som hverken filosofi eller menneskelig visdom: 1. Korintherbrev kap. 1,12-17; 1,22-24,26; 1,29-30; 2,56.13; 3,11; 3,21.

Kærlighed: 1. Korintherbrev kap. 3,1-13; 1,1-3; 16,1-18; 16,19-20; 2. Korintherbrev kap. 2,4.

Gudstjeneste og bøn: 1. Korintherbrev kap. 3,16-17; 8,4-13; 10,14-22; 11,23-29.

Tro: 1. Korintherbrev kap. 14,1.2-5; 14,22-25.

Kristustro: 1. Korintherbrev kap. 15,38.11; 15,14.19.

Koordination: 1. Korintherbrev kap. 4,17; 9,1-4.6.7; 9,10-16; 16,10-12.

Problemer: 1. Korintherbrev kap. 1,10-13; 3,3-8; 5,1; 6,6-10; 11,17-22; 11,33-34.

Kapitel 4 protesterer imod skandaler i menigheden. Kapitel 11 giver råd ang. de åndelige gaver.

Menigheden i Rom kan tage udgangspunkt i flg. skriftsteder:

Paulus i Rom: Apostlenes Gerninger kap. 28,14-15.28-31.

Mangfoldighed: Romerbrevet kap. 12,3-8.

Forholdet mellem menighedens medlemmer: Romerbrevet kap. 14,2ff.

Forholdet til øvrigheden: Romerbrevet kap. 13,1-7.

Kirker og nådegaver: Romerbrevet kap. 16,5.11.14-15; 12,3-8.

Kristustro: Romerbrevet 1,1-7; 15,5-7.

Der kan selvfølgelig også bruges andre bibelsteder og inddra-

ges andre emneområder. Det vigtigste er, at menighedens medlemmer bliver klar over, hvem de selv er, og hvad der rører sig i den menighed, de tilhører.

Efter en grundig diskussion i menigheden gør man klar til at besøge hinanden. Dertil kræves lidt forberedelse, fordi man skal medbringe noget til de andre menigheder.

Hvert medlem af menigheden i *Jerusalem* skal medbringe: en Bibel.

Hvert medlem af menigheden i *Antiokia* skal medbringe: et brød.

Hvert medlem af menigheden i *Korinth* skal medbringe: vin.

Hvert medlem af menigheden i *Rom* skal medbringe: et kors.

Et eksempel:

Anne fra menigheden i Jerusalem bliver, hvor hun er. Hun har en Bibel hos sig. Per går derhen, hvor menigheden i Antiokia holder til med en Bibel. Hanne går hen til menigheden i Korinth med en Bibel. Jens går hen til menigheden i Rom med en Bibel.

Når alle fire menigheder gør dette opstår fire nye menigheder, hvor der er et medlem fra Jerusalem med en Bibel, et medlem fra Antiokia med brød, et medlem fra Korinth med vin og et medlem fra Rom med et kors.

I hver af de nye menigheder udveksles hilsner, og der indledes en samtale om emner, der optager de menigheder, man kommer fra. Disse emner kan være: - hvorfor skulle Jesus dø og opstå? - hvem har myndighed til at bringe hans budskab videre?

- skal budskabet bringes videre?

- hvem skal det bringes til - både jøder og grækere?

- hvem er Paulus, og hvilken autoritet har han?

- hvordan skal man forholde sig til den romerske kejser?

- hvilke embeder er der i menigheden? - hvordan er menighedens forhold til den jødiske synagoge?

Der kan diskuteres andre spørgsmål, man føler brænder på. Vigtigt er det, at alle bidrager til samtalen ud fra de synspunkter, menighe-

den står for derhjemme.

Efter et stykke tid kan der afholdes en gudstjeneste. Centralt er korset, brød og vin, Bibel. Delta-

gerne bestemmer selv, hvordan gudstjenesten skal forløbe.

Efter gudstjenestens afslutning mødes alle menigheder for at udveksle erfaringer om forløbet. Hvad lærte man om menighederne i Rom, Jerusalem, Antiokia og Korinth? Ved at have gjort sig til medlem af én af disse menigheder har man fået et indtryk af, hvilke udfordringer menighederne stod i. Der er forskelle og ligheder mellem dem. Nogle spørgsmål er blevet diskuteret i f.eks. Jerusalem, men har ikke været aktuelle for Rom. Det fortæller, at der har været en stor mangfoldighed i den første kristne kirke. Men alligevel har man formået at holde sammen, fordi man kunne samles i troen på den korsfæstede og opstandne Kristus. Hvordan denne tro kunne begrundes og udfoldes var bl.a. et spørgsmål om menighedens aktuelle situation. Der har været en kolossal energi og tankekraft hos de første menigheder,

for det har været en stor opgave at formulere enheden i mangfoldigheden. Der er derfor heller ingen tvivl om, at Helligånden er blevet følt meget nærværende hos de mennesker, der var med til at bygge den første kristne menighed. Uden Åndens kraft og hjælp var det hele blot blevet tomme ord og udtryk for menneskelig foretagssomhed. Ånden gav menigheden liv, og menigheden gav Ånden form. Eller som en luthersk præst fra Namibia engang sagde, da han beskrev den kristne kirke: "En kirke uden ånd er et dødt legeme, og en kirke uden legeme er som et spøgelse,,.

Andre forslag til emner

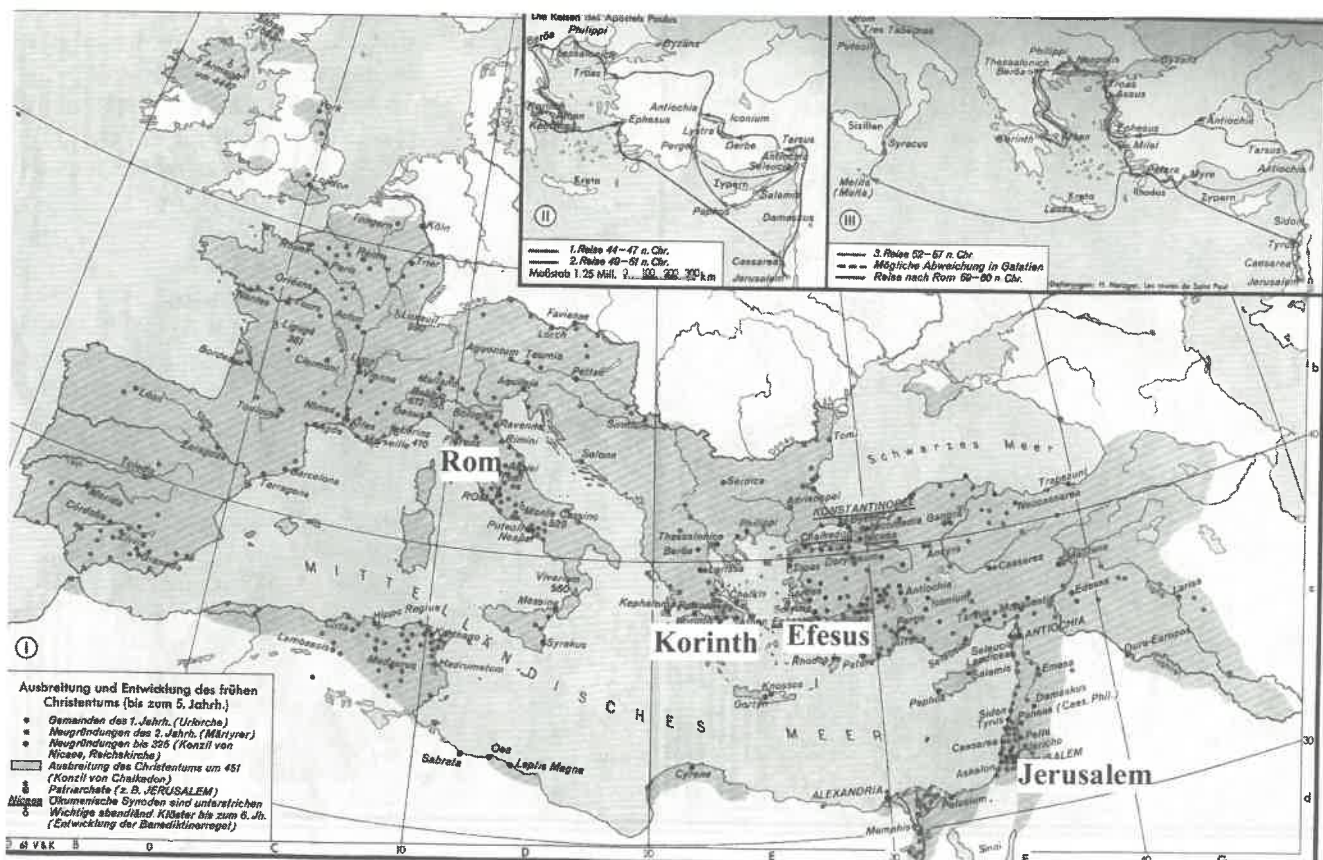
Efter at have diskuteret oplevelserne som medlemmer af menighederne i Rom, Jerusalem, Korinth og Antiokia kan man gennemspille situationen ud fra, hvor-

dan man oplever udfordringerne i de danske kirker. I stedet for de fire nytestamentlige menigheder kan man dele sig op i f.eks.: - en storbymenighed; - en landsbymenighed; - en forstadsmenighed; - et område uden menighed.

Man kan også gribe det an ud fra den økumeniske vinkel og dele op i f.eks.: - En folke-kirkemenighed; - en katolsk menighed; - en baptistmenighed; - en metodistmenighed.

Kan man holde gudstjeneste sammen, når man kommer fra disse fire forskellige kirkesamfund? Hvad forener dem, og hvad adskiller dem?

Hæftet „Lad livet gro“ er skrevet af Birthe Hald, Grethe Jørgensen, Birthe Holst Jørgensen, Peter Lodberg, Eva Rasmussen og Poul Abildgaard. Hæftet kan købes ved henvendelse til Det økumeniske Fællesråd, København.

Korset i kunst og forkyn- delse

Kunst og kirke er højaktuelle emner i denne tid. Med udgangspunkt i den tidlige kristne kunst giver denne artikel en kort indføring i kunstens skildring af Kristi lidelse og ophøjethed. Artiklen inddrager også moderne dansk malerkunst og sætter den kristne kunsts eviggyldige problemstillinger op i en aktuel belysning.

Af lektor P.C. Overgård

Thi da verden med al sin visdom ikke kendte Gud i hans visdom, besluttede Gud ved prædikenens dårskab at frelse dem, som tror.

Thi jøder kræver tegn, og grækere søger visdom, vi derimod prædiker Kristus som korsfæstet, for jøder en forargelse og for hedninger en dårskab... (1. Kor. 1, v. 21-23).

Med disse 3 vers fra Paulus' 1. brev til Korinterne fra midten af 1. århundrede er vi ved det fundamentale i kristendommen: korset. Kristus som den korsfæstede udtrykker paradokset: Guden, der går ind i tiden og dør forbryderdøden i solidaritet med os.

En af de ældste krucifiksfremstillinger, man kender, er spottekrucifikset, indridset på en væg på Palatinerhøjen i Rom. Hånende er et æsel anbragt på et kors, mens Alexamenos står tilbedende nedenfor.

Sidenhen - da kristendommen blev det ideologiske grundlag for romerstaten - bliver krucifikset (Kristus fæstnet til korset, crux, crucis, latin) det mest markante kristne symbol, og det har det været siden.

Det kan - som vi møder det i romansk kunst hos os i 1000-tallet i slutningen af vikingetiden - være sejrshøvdingen, der med krone på hovedet bestiger korset, som dermed også bliver livets træ, et livssymbol (cf. Johs. 19,30: *Det er fuldbragt* og Johs. Ewald: *Udrust dig, helt fra Golgata / løft højt dit røde skjold*).

Som modsætning til den sejrende Kristus er der fra gotikkens tid (højmiddelalderen ca. 1300-1400, den periode, hvor man bygger de himmelstræbende katedraler) fremstillinger af Kristus, nu ikke længere med guldkrone, men med tornekrone; det er den gudsforladte Menneskesøn, vi møder, *Eloi, Eloi, lama sabaktani - Min Gud! min Gud! Hvorfor har du forladt mig?* (Mk. 15,34).

I den spænding mellem sejr og nederlag, magt og afmagt, himmel og helvede bliver kristendommen til dengang som nu. Det er ikke nødvendigvis i familiegudstjenestens rum, men snarere i en kamp på liv og død kristendom får mæle.

Har man blot én gang set Grünewalds Isenheimeralter i Calmar med den døde, blåhvide Jesus med de strittende fingre og huden besat af tornepigge, så fornemmer man lidt af langfredags gru.

Men hvad der engang var et sprog, fuld af kerne og indsigt, kan blegne eller sagt på anden vis: en ny tid har måske ikke mere

Grünewalds Isenheimeralter er et af de mest fortættede udtryk for Kristi lidelse, helt modsat den ophøjede pantokrator vist nedenfor.

Kristus Pantokrator, alherskeren, der som navnet siger, hersker over hele universet. Tilnavnet pantokrator er vel nok det mest tydelige udtryk for, at Kristui guddommelighed.

forudsætninger for og viljen til at tilegne sig de indholdsladede symboler - *gammel enfold falmer*, som Ole Wivel synger.

Det er i den sammenhæng, billedhuggeren Hein Heinsens kunst kan anskues. I 1974 fik han til opgave at udsmykke altervæggen i Jakobskirken i Roskilde. Korset, som er det centrale element, er en amputeret fremstilling, idet den venstre korsarm mangler og er erstattet af en antydet stiplede linje på muren; ligeså mangler den vertikale korsarm, der peger mod himmelen eller fra himmelen mod jorden.

Man går traditionelt ind i et billede fra venstre mod højre, læseretningen; måske kunne man også sige, at det er den historiske dimension hos Hein Heinsen, der er forsvundet, lige som den forsvundne korsarm, der ville pege op ad mod det metafysiske, den guddommelige instans, er borte: Ingen historie, dermed ingen forpligtende fortid/skyld; ingen himmel, derfor ingen fremtid/tilgivelse. Det amputerede kors, det sårede menneske. Eller med Dostojevskij (1821-81): *Når/hvis Gud er død, er alt tilladt*.

Den guddommelige side af Jesu person møder vi i Kristus Pantokrator i apsis eller kor, f.eks. i byzantinsk kunst, men også i vort lands middelalderlige kirkekunst.

Den dimension tør kunsten i dag næppe udtrykke. Det er det, vi ser i Ribe Domkirke, hvor apsiden ikke udtrykker Kristi nærvær som alherskeren, men Hans fravær, idet Carl-Henning Pedersens smølfer

overtog Hans plads midt i 1980'erne.

Den betydeligste kirkekunstner i vor tid vil jeg mene er Sven Havsteen-Mikkelsen. Han døde desværre midt i februar i år. Altertavle efter altertavle og festlige glasmosaikker i danske kirker fortæller om et rigt virke. Hans kunst er en visualisering af hans tro, præget af det nordiske, Grundtvig, vennen Martin A. Hansen og først og fremmest af hans egen klippestærke personlighed. Han anskuede det danske som en kultur i fuld opløsning, ind i hvilken hans korsfæstelses- og Emmausbilleder forkynder nærvær.

Ét eksempel: I Todbjerg Kirke nord for Århus skabte Havsteen i 1974 alterbilledet *Julenat*, bl.a. inspireret af et Rembrandt-billede. Billedet er nok figurativt, men personernes konturer er uskarpe, udflydende; farvegløden dominerer på bekostning af strukturen. Et par kæmpebjælker i stalden danner lige som et kors over krybben med Maria, Josef og hyrder. Foran alterskranken står den middelalderlige døbefont. Havsteen-Mikkelsen er litterært inspireret af et par Grundtvig-linjer: *Over krybben korset svæver / som ved dåben korsets tegn*. Dåben er nemlig knyttet til Jesu kors som døds- og livssymbol. Derom Paulus:

Ved I ikke, at alle vi, som blev døbt til Kristus Jesus, blev døbt til hans død? Vi blev altså begravet med ham ved dåben til døden, for at, som Kristus blev opvakt fra de døde ved Faderens herlighed, så-

ledes skal også vi leve et helt nyt liv (Rom. 6,3-4).

Jesu kors er kristendommens protest mod jøder, grækere og humanister, der kræver henholdsvis tegn, visdom og omkostningsfrie sager at glorificere sig på. *Edelt er mennesket* sang stalinisten Nordahl Grieg i 1930'erne. Humanister i dette århundrede, der så 100 millioner mennesker blive slået ihjel af andre mennesker, gentager ordene, når de bevidstløst synger *Kringsatt af fiender*.

Det gode, som jeg vil, det gør jeg ikke, men det onde, som jeg ikke vil, det gør jeg. Det er Paulus' antihumanistiske påstand i Rom. 7. Netop på grund af dette menneskelige grundvilkår (med Storm-P.: *Menneskene er så gode, hvorfor er de det så ikke?*) eksisterer korset med den pinte Kristus. Som forligelsens og tilgivelsens sted.

Dog jeg tror: af dine vunder væld udsprang til stort vidunder, mægtigt til hver sten at vælte, til isbjerge selv at smelte, til at tvætte hjertet rent!

Skønt jeg må som blomsten visne, skønt min hånd og barm må isne, du, jeg tror, kan det så mage, at jeg døden ej skal smage, du betalte syndens sold!

(Arnulf af Louvain, ca. 1250 / Grundtvig 1837.

DDS nr. 167: Hil dig, Frelser og forsoner!)

Diakonhøjskolen og Det økumeniske Center : Liturgi-konference 28.juni - 2. juli 1999

Nærmere oplysning fås ved
henv. til Diakonhøjskolen eller til
Det økumeniske Center
Kløvermarksvej 4
8200 Århus N
Tel. 86162655

Liturgi er en vigtig del af kristen eksistens. Nogle vil måske sige den vigtigste del, fordi der igennem liturgien sker et møde mellem Gud og os. I liturgien søger vi i ord og handlinger at give udtryk for, hvordan Gud taler og handler med os. Vi træder ind foran Gud for at være sammen med Gud, så vi i liturgien får en fornemmelse af, hvad Guds rige er, og hvad det betyder at leve i tro, håb og kærlighed. Men netop fordi liturgi er livsvigtigt, er det måske også det mest sårbare og det vanskeligste, vi har med at gøre i dag. Forventningerne til liturgisk fornyelse har været store i de sidste 20 år, men hvad er der kommet ud af drømmene? Er fornyelsen løbet tør for inspiration? Eller foregår den bare på en anden måde end tidligere? Og vigtigst: hvordan kommer vi videre?

Det er nogle af de spørgsmål, vores liturgidage vil arbejde med. Der vil være tid til eftertanke, fordybelse og diskussion men først og fremmest liturgi.

UNITAS

FORLAG

UNITAS FORLAG
Valby Langgade 19
DK - 2500 Valby

TLF +45 3616 6481
FAX +45 3616 0818
GIRO 211 2566

www.unitas.dk
forlag@unitas.dk

Etikkens puslespil

Af Peter Vardy & Paul Grosch

248,- kr.

Vi har alle et etisk ansvar... og det er vi nødt til at tage stilling til. En række etiske problemer er blevet et resultat af vores tekniske muligheder og højt industrialiseret kultur. Forskellen mellem rige og fattige lande har sin helt egen etiske problematik.

Bogen giver ikke svar på de mange etiske spørgsmål, men går bagom de dilemmaer vi stilles overfor og viser, at mange af problemerne allerede var kendt af de gamle filosoffer som Aristoteles og Platon.

Til Stede

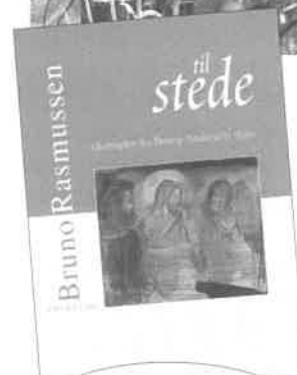
Af Bruno Rasmussen

75,- kr.

Bibelstudiemateriale om Benny Andersens digte

At være. At leve. At være til stede og leve så godt, vi formår. Det er det, det handler om, i Benny Andersens skrivelser. At være til stede og leve så godt, vi formår, i lyset af Guds nåde. Det er det, det handler om, hvor det kristne evangelium forkyndes.

Hæftet her er et forsøg på at kaste lys over livet og det at leve. Ved hjælp af citater af Benny Andersen. Ved hjælp af citater fra Bibelen. Ved hjælp af kristne begreber og overvejelser. Der lægges op til eftertanke og samtale. Lægges op til, at vi bliver mere opmærksomme på tilværelsen, og bliver mere til stede i den.

udkommer
medio april

Kirkens Undervisning 2/1999

Temaet for 1999 er kristendommens vej gennem 2000 år. Temaet er inspireret af årtusindskiftet men også af ønsket om at kirkehistorie må komme til at spille en større rolle i kirkens undervisning.

I næste nummer af Kirkens Undervisning vil vi tage fat på kristendommens komme til Danmark.

Artikler og indlæg modtages gerne.

Henvendelse

Adresseændringer bedes meddelt Avispost-kontoret. Husk ved alle henvendelser at opgive abonnements-nummeret, som står opført sammen med adressen på bladets bagside.

Stiftskursus for Lolland-Falster stift om almen religionspædagogik

Mandag den 22. – tirsdag den 23.marts 1999 på Amtscentralen, Maribo.

For præster, sognemedhjælpere og lærere

Tilmelding: Kasper Høyer, Amtscentralen, 53 88 07 22, tirsdag 14-16.

Efteruddannelse for sognemedhjælpere, 2.hold, 1.del

Tirsdag den 6.april – lørdag den 10.april 1999 på Folkekirkens Pædagogiske Institut

For sognemedhjælpere. Deltagerne forventes at deltage i hele kursusrækken, der omfatter fire kurser.

Næste kursus: 25.-29.oktober 1999

Tilmelding: Folkekirkens Pædagogiske Institut, 74 74 32 13 kl.10 – 15.

Studiekursus

Mandag den 12.april – fredag den 16.april på Folkekirkens Pædagogiske Institut

For medarbejderne ved stiftscentraler og i stiftsudvalg

Tilmelding: Folkekirkens Pædagogiske Institut, 74 74 32 13 kl.10 – 15.

Efteruddannelse for sognemedhjælpere, 1.hold, 3.del

Mandag den 12.april – fredag den 16.april på Institut for Diakoni og Sjælesorg, Dianalund.

For sognemedhjælpere, der har fulgt de første 2 kurser i kursusrækken på 4.

Stiftskursus for Ribe stift om almen religionspædagogik

Mandag den 19.april – tirsdag den 20.april 1999 på Folkekirkens Pædagogiske Institut

For præster, sognemedhjælpere og lærere

Tilmelding: Folkekirkens Pædagogiske Institut, 74 74 32 13 kl.10 – 15.

2. stiftskursus for Københavns stift: Bornholm

Om almen religionspædagogik

Onsdag den 26.maj 1999

Nærmere oplysning om sted og tilmelding:

Folkekirkens Pædagogiske Institut, 74 74 32 13 kl.10 – 15.

Stiftskursus for Helsingør stift om almen religionspædagogik

Tirsdag den 8.juni – onsdag den 9.juni 1999

For præster, sognemedhjælpere og lærere

Nærmere oplysning om sted og tilmelding:

Folkekirkens Pædagogiske Institut, 74 74 32 13 kl.10 – 15.

Anmeldelser

Anmeldelser:
Henning Nørhøj

Den kristne tydning
En del af kristendomsunder-
visningen
10 billeder fra virkeligheden
Red. Af Niels Anderson. 203
sider – kr. 175,- Religionspæ-
dagogisk Center

Skole-kirke-samarbejdet breder sig tydeligt nok. Og tiden synes nu at være kommet til at gennemarbejde nogle udviklingsprojekter, hvorfra der kan høstes erfaringer til gavn for både kirke og skole – og navnlig til et fortsat udbygget samarbejde dem imellem. Pædagogisk udviklingsarbejde indenfor kristendomsfaget hører ellers til sjældenhederne. Men nærværende bog indeholder et udviklingsarbejde, som er realiseret af Statens Pædagogiske Forsøgscenter i Ungdomsbyen i Rødovre. Bogen indeholder en række undervisningsforløb over emnet "Den kristne tydning" plus et eksempel på en strategi for pædagogisk udviklingsarbejde.

Et eksempel er 5b's projekt: Religøus praksis. Udgangspunktet er her 6 gange morgensange i Hvidovre kirke med bøn, trosbekendelsen, salmer og tekster efterfulgt af samtaler om forskellige temaer: Fristelse, godt og ondt, skabelse, barmhjertighed, tilgivelse, opstandelse. Desuden læses: "Løven, heksen og garderobeskabet" af C.S. Lewis i klassen. Forløbet begynder med et karneval og slutter med en gudstjeneste væsentligt planlagt af eleverne.

Ligeledes beskrives gennemførelse af projekter som: "Godt og ondt", "Fra kirkebygning til fællesskab", "Hvorfor er jeg her?".

Undervisningsforløbene, 10 i alt – er beskrevet af lærere og præster, så de lige er til at "kopiere" eller i alt fald at bruge som idé og inspiration.

Knud Munksgaard: Året og tiden. Elevens bog, 84 sider, illustreret – kr. 94,40. Lærers bog, 50 sider – kr. 118,40. Nyt Nordisk Forlag 1999.02.27

"Året og tiden" er igen et eksempel på, hvordan faget kristendomskundskab kan indgå i et tværfagligt samarbejde. Her drejer det sig om billedkunst, filosofi og natur/teknik, der sammen med kristendomsfaget belyser begrebet *tid*. Materialet er for 3 – 4 klassetrin.

Alle årets 12 måneder danner overskrift over et afsnit. Der begynder med august. Vi får en oversigt over, hvad der sker i august: i naturen, i samfundet, i skolen (den begynder!). Vi får månedens maleri, som er Peter Hansens "Høstbilleder" fra 1913. Vi får noget om begrebet "tid", månedens sang og noget til religionsfaget, nemlig en bøn. Alt sammen er det klart stillet op og lige til at bruge i undervisningen. Tegningerne er gode og gengivelserne af kunstværker er utroligt klare og indbydende. Hensigten er tydeligt nok at vise kristendommens og religionens selvfølgeligelige plads i menneskers hverdag, i livets rytme og i årstidens gang. Det er den religiøse praksis, som fremhæves – en praksis, som ellers er ved at forsvinde i et ko-

derne individualistisk liv. Børnene skal gennem dette materiale fornemme deres tilværelses rødder og hvad menneskelivet egentligt gror af.

Lærervejledningen gennemgår de enkelte temaer og giver anvisninger på, hvordan undervisningen kan gribes an.

Børn, skole og kirke. Redigert af Birgitte Thyssen og Henning Fogde. 48 sider – kr. 50,-

Folkekirkens Pædagogiske Institut 1999.02.27

I sit forord til bogen skriver rektor for Folkekirkens Pædagogiske Institut, Eberhard Harbsmeier, at forholdet mellem skolen og kirken er at sammenligne med en "lykkelig skilsmisse", man er blevet selvstændige med hver sin opgave. Og nu hvor man er gået hver sin vej, opdager man så også, at man har noget tilfælles – ikke bare børnene, men nogle opgaver.

Skolen er blevet sin egen, en overordentlig stærk samfundsaktor, som stiller krav til sine lærere, til pædagogikken, og som i øvrigt overvåges nøje af politikerne.

Mht. faget kristendomskundskab/religion har skolen sit eget mandat. I faget skal der undervises uden binding til en bestemt livstydning. I skolen er fagets emner, ja selve livssynet sat under debat. Mens samtidig stiller børnene og deres forældre også spørgsmål til faget, nemlig om

det kan belyse og svare på afgørende tilværelsesspørgsmål.

Kirken er forkyndende, men mødes også af mennesker, som ønsker at afgørende tilværelsesspørgsmål belyses og sætte under debat. Kirkens traditionelle svar opleves ikke uden videre som gyldige.

Skole og kirke står altså overfor nogle fælles udfordringer. Skole og kirke opdager i stigende grad, at de har gensidig glæde af et samarbejde omkring faget kristendomskundskab, men i øvrigt også tværfaglig.

Folkekirkens Pædagogiske Institut har med dette hæfte villet opsamle de hidtidige erfaringer af samarbejdet mellem skole og kirke, samt give nogle bud på konkrete muligheder og modeller for et fortsat udbygget samarbejde. Bidragyderne til artiklerne er ikke i tvivl om, at samarbejdet skal ske på skolens præmisser. Skolen er blevet sin *egen*. Og kirken skal selvfølgelig være kirke ved f.eks. at fortælle sin tro, ved at fortælle om dens symboler og deres betydning. Den skal være en kirke, der kan samtale og samarbejde med – alt sammen for børnenes skyld.

Ja, hæftes artikler er tankevækkende og inspirerende og dermed god at få forstand for lærere og præster, der enten påtænker eller allerede er gået ind i et samarbejde.

Rettelse: I kirkens Undervisning nr. 4/98 kom vi beklageligvis fejlagtigt til at udnævne Viggo Ernst Thomsen til sognepræst. Det er han ikke, han er seminarieadjunkt. Beklager fejltagelsen.

Brug Internettet

At bruge Internettet fornuftigt kræver øvelse og disciplin.

Søgemaskine: Som det første skal man kunne navigere i de enorme mængder af information, der efterhånden findes på nettet. Det er i den forbindelse meget vigtigt blive fortrolig med en "søgemaskine", dvs. et link på nettet, der giver automatisk søger på nettet efter de oplysninger, du vil have fat i. der er mange søgemaskiner, men de er ikke alle lige gode. Fagbladet Alt om data har for nylig anmeldt de fleste danske søgemaskiner, og kærer "Jubii.dk" som den absolut bedste. En søgemaskine skal jo vælges, så Jubii er da et udmærket sted at begynde. Et man kun interesseret i kirkelige ting, vil jeg foreslå Giraffen. Mere om Giraffen senere.

Jubii.dk

<http://www.jubii.dk> har to faciliteter, man kan benytte sig af: En emneinddeling, hvor man hurtigt og direkte kan slå op på det emne, der interesserer én. Emnet "religion" hører til "Kunst og kultur"-kapitlet. Herfra kan man surfe rundt og besøge de mange hjemmesider om kristendom og religion, der er tilmeldt Jubii.dk.

Har man behov for at finde frem til et mere specifikt emne, kan man søge i Jubii.dk ved at indtaste et eller flere søgeord i Jubii.dk's søgefelt og derefter trykke Enter. Så vil Jubii.dk automatisk gennemse alle hjemmesider for netop de ord, du har indtastet som søgeord. Søger man f.eks. på ordet "kalkmalerier" får man 6 links, der alle henviser til kalkmalerier. (Se nedenstående anm. af "Danske kalkmalerier").

Jo mere specifik søgningen er, jo mere uvedkommende stof filtrerer Jubii.dk fra. Søger der f.eks. på ordet "dåb" fås 12 links, deriblandt Askepot – brudekjoler, fordi de også har dåbskjoler. Men man finder samtidig en oversigt over folkekirkens dåbsritual. Søger der på kirke og dåb får du kun tre links, hvoraf de to er billeder fra en privat dåb.

Søger på folkekirke fås 14 links, søges på folkekirke biskopper får man to links, etc.

Disciplin kommer ind der, hvor man fristes til blot at surfe rundt på alle de mange hjemmesider. Alle siderne er kun et lille museklik væk og man kan meget hurtigt komme meget langt væk fra det oprindelige emne, man satte sig for at finde. Og i disse iscenesættelsestider er der ingen ende på, hvad folk udstiller om sig selv og deres mere eller mindre interessante holdninger. For husk: På nettet er der ingen garanti for sandheden af de oplysninger du modtager. Seriøse hjemmesider angiver kilde til de oplysninger, de videregiver, men der er også mange, der ikke gør. Vær derfor forsigtig med ukritisk at bruge af nettets oplysninger!

Giraffen:

<http://www.giraffen.dk>

Giraffen er efter min mening det bedste sted at starte, hvis man skal bruge nettet i forbindelse med kirke, kristendom og aktiviteter. Giraffen er også en søgemaskine, men til forskel fra Jubii.dk har den specialiseret sig i kirkeligt stof, og indeholder en mængde gode og brugbare links. Ligesom Jubii har Giraffen inddelt stoffet i emner, men der er også mulighed for at søge på fritext. Prøver man f.eks.

emnet: Musik får man et ganske pænt antal links, der henviser til forskellige bands, salmedigtere og kor. Ved at trykke sig ind på et af de mange links, får man ved nogle muligheden for at høre deres musik og man kan skrive til dem og evt. bestille dem til en koncert.

Nogle få anmeldelser

Kalkmalerier:

<http://kalk.historie.ku.dk/>
Fremragende opbygget web-side, med indeksering, søgefunktioner til hundredevis af danske kalkmalerier. Billederne er underbygget med en kortfattet tekst, der forklarer motiv og detaljer ved billederne. Derudover kan man finde relevante artikler, finde frem til de enkelte kirker og deres historie m.m.

Konfirmation:

<http://home1.inet.tele.dk/krist-hal/katek/pray.html>

Via Giraffen fandt jeg frem til denne hjemmeside, der kommer med ideer til konfirmationsforberedelse. Siden er ikke den bedste side jeg har set, men der er gode konkrete eksempler på brug af forskellige pædagogiske metoder, bl.a. brug af materialeark. Hjemmesiden gør god brug af den visuelle fordel ved nettet, idet ideerne er beskrevet og det færdige resultat er vist. På den måde kan den besøgende hurtigt vurdere, om det er noget for ham eller hende at bruge.

**Af højskolelærer Poul
Abildgaard**

- er et tidsskrift til inspiration for alle i kirkens forskellige former for undervisning.
- praktisk hjælp til det pædagogiske arbejde i menigheden og det kirkelige børne- og ungdomsarbejde.
- undervisningsmodeller til brug for børn, unge og voksne.
- forslag til andagter og gudstjenester
- teologisk-pædagogisk information.
- anmeldelser og omtale af nye undervisningsmaterialer og litteratur med relevans til det pædagogiske arbejde i kirke og menighed.

Udgivet af EPS

Evangelisk Pædagogisk Samvirke er en sammenslutning af en række folkekirkelige organisationer, der er involveret i kirkens forkyndelse og undervisning. Formand: Finn Dyhrhagen.

Medlemmer af EPS

Dansk Bibelskole. Dansk Missionsråd. De samvirkende Menighedsplejer. Det danske Bibelselskab. Diakonhøjskolen. Diakonissehuset Sankt Lukas Stiftelsen. Diakonissestiftelsen. FDF. KFUK-spejderne i Danmark/De grønne pigespejdere. KFUM og KFUK i Danmark. KFUM-Spejderne i Danmark. KFUMs Idrætsforbund i Danmark. Kirkefondet. Kirketjenesten i Danmark. Menighedernes Daginstitutioner. Sammenslutningen af IM og KFUM/K skoler. Unge Hjem Bevægelsen i Danmark.

Redaktion

Henning Nørhøj (ansv.),
Arne Kristoffersen, Finn Rosenberg
og Poul Abildgaard.

Sats og layout: Poul Abildgaard. Smouenvej 7B, 8410 Rønde. tel. 86372409. E-mail: Poul.Abildgaard@post.skolekom.dk
Omslag: Poul Abildgaard
Vignetter: Marianne Jespersen
Tryk: Special-Trykkeriet Viborg a/s

Abonnement

Årsabonnement (4 numre)
kr. 125,-. Løssalg kr. 35,-
Giro 8 05 53 51.
Henvendelse: Jette Christensen, RPC.

Religionspædagogisk Center
Frederiksberg Allé 10 A
1820 Frederiksberg C
Tlf.: 33 24 92 50 (kl. 10-16)

Religionspædagogisk Centers formål er at være til rådighed for såvel hjem, kirke og skole, hvad angår dåbsoplæring og kristendoms-undervisning.

- Udstillinger, kataloger og pædagogisk vejledning.
- Udlejning af film og bogkufferter.
- Salg af bøger og AV-materialer.

Ny bog

Den kristne tydning En del af kristendomsundervisningen. 10 billeder fra virkeligheden

»Den kristne tydning« er to bøger i én. Den rummer dels en beskrivelse af en række forsøg på at realisere undervisningsforløb om et centralt begreb i fagformålet for kristendomsundskab, dels et mere generelt eksempel på en strategi for pædagogisk udviklingsarbejde.

Bogen er blevet til på baggrund af et pædagogisk udviklingsarbejde på Statens Pædagogiske Forsøgscenter, som et samarbejde mellem præster og lærere. Sigtet med dette udviklingsarbejde har været at tydeliggøre, hvordan elever kan få en forståelse af nogle grundbegreber i kristendomsundervisningen. For at klargøre elevernes egen livsforståelse blev spørgsmålet om, hvad det betyder at være kristen i nogle konkrete livssituationer taget op.

Materialets styrke ligger i, at der her er tale om billeder fra virkeligheden, som den tegner sig i et kirke-skole samarbejde. »Den kristne tydning« henvender sig til alle, der interesserer sig for pædagogisk udviklingsarbejde, kristendomsundervisning og -formidling. Bogen er redigeret af Niels Andersson.

203 sider - kr. 175,-

Bogen kan købes hos boghandleren eller bestilles direkte hos forlaget til portofri levering

 **Religionspædagogisk
Center**

Frederiksberg Allé 10 A, 1820 Frederiksberg C
Tlf. 33 24 92 50, fax 33 25 06 07